

Učiteljski list

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca. — Uredništvo (slovenskega dela) in upravnništvo v Trstu (15), Via Udine 35, III. Hrvatski dopisi naj se pošiljajo na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu“, odgovorni urednik slovenskega in hrvatskega dela Jože Pahor. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina za nečlane Lir 30.— — Tekoči pošt. račun. — Tiska Tiskarna Edinost v Trstu.

Št. 1

V Trstu, 1. januarja 1926.

Leto VII.

Gospodinjska nadaljevalna šola (Leopold Paljk)

Skozi težke preizkušnje v nejasno bodočnost tava človeški rod v povojni dobi. A vendar kljub vsemu ne smemo v obup, marveč slednji izmed nas mora s podvojeno čilostjo doprinesti k napredku skupnosti svojo žrtev. Izvojevati nam je titanski boj: precbliti človeka, upodobiti v njem zopet božje obličje, iztrgati ga iz duševnega robstva in priklicati ga na božje solnce.

Smo mi v to poklicani? Nedvomno! Smo, ker moramo biti že po svojem vzvišenem poklicu. —

Ali kje začeti? — Pri mladini, ki nastopi kdaj za nami! Naša mladina nam bodi danes tolažba in upanje, a tudi skrb in resno delo. Vsi moramo graditi, da bomo deležni — velikega plačila za izvršeno veliko delo.

Šola — ljudska šola — je torišče našega delovanja. Ali bodi to vse? In ko dovrši fant in dekle leto?

Ali prepustimo nežno rastlinico — vetrovom? — Nikakor!

V kmet. nad. šolo sprejmemo fanta, v gospod. nadaljevalno šolo dekle. Tu nadaljujmo z vzgojo in izklesujmo bodočega človeka.

Razpravljati hočem o gospodinjski nad. šoli, ki mora postati cilj našega delovanja.

Izobrazba žene na deželi! Zadovoljen bom, če se mi posreči s tem poročilom pokazati vrednost te ustanove za naše ženstvo in sodelovanja pri njej. Navesti hočem način, kako preskrbeti našemu podeželskemu ženstvu splošne in strokovne izobrazbe. Ženstvo je poklicano že po materinstvu, da ohrani naš rod zdrav, nraven in zaveden. Danes stopa žena v javno življenje. Žensko volilno pravico pozdravljamo. Simbolično priznanje, kaj ne! Ženstvo vedi: mi ne moremo brez vas, ozir. mimo vas. Treba, da korakamo skupno za skupnim ciljem! Tako treba, da vzklika danes moški svet. Ne mislim s tem, da pojdi ženstvo na ulico, v volilne boje, ne, marveč nazaj k družini, kjer je že od pamtiveka njegovo mesto, kjer moreš kot mati in vzorna gospodinja izvršiti največje delo in največ koristiti poedincu in skupnosti.

Francoska revolucija je bila pretresla Francijo in ves tedanji kulturni svet. Družine so bile nravno in — gospodarsko uničene. Kako odpomoči — kako omogočiti temeljito vzgojo po vseh družinah, so se vpraševali veliki možje. »Dajte nam boljših mater!« je dejala duhovita gospa Campan Napoleonu.

«V tem odgovoru tiči ves vzgojni načrt in sicer najboljši» je odgovoril Napoleon in ustanovil zavod za vzgojo deklet.

Tudi danes, ko so po vojni naše rodbine razorne, kličemo: dajte nam boljših mater!

Res, da vladajo še razni, včasih si povsem sprotno pojmi glede izobrazbe podeželnega ženstva. V marsičem si še nismo na jasnem. Priznati pa moramo, da je imelo podeželsko ženstvo do danes

izredno malo prilike do nadaljne izobrazbe. V tem, upam, smo si edini.

Sicer ne smem prezreti ustanov, ki so bile v letih pred vojno in so še deloma danes odprte podeželskemu ženstvu. Omenjam razne gosp. šole in gosp. tečaje, ki so jih vodile in jih še vodijo čast. šol. sestre, tako v Trnovem, Tomaju in drugod.

Dovoljujem si pa pripomniti sledeče: Te gospodinjske šole so odprte le posameznim, premožnejšim dekletom; ne morejo pa že po svojem omejenem delokrogu prinesiti uspehov k splošni in strokovni izobrazbi kmet. ženstva.

In vendar nima ženstvo v nobenem drugem poklicu toliko različnih dolžnosti kot v poklicu kmet. gospodinj. Ni le žena in mati, ne vodi le gospodinjstva, ne nadzira le poslov, marveč mora še mozu pomagati pri njegovem gospodarskem delu. Mnogo opravil v gospodarstvu je pod njenim nadzorstvom.

Žena podpira hiši tri vogle — in mož ne zmore s parom konj na dvorišče zvoziti, kolikor more žena v predpasniku z nje z nositi — pravita pregovora.

Starši, ko so nameravali preskrbeti svojim hčerkam »boljše« izobrazbe, so jih poslali par let v kako dekliško šolo ali v penzionat, kjer naj bi se naučile boljšim man'ram in priučile raznim ročnostim, kakor: šivanja, vezenja, kuhanja etc. **Obisk višjih dekliških šol za par let je toliko, kot brez pravega pomena.** Dekle pride v zavod brez potrebne predizobrazbe, ne more zdržema slediti pouku, zato si ne pridobi zaokroženega znanja, marveč ulovi tu pa tam nekaj, seveda le površno, ter se vrne zatem v domačo hišo z nezadostno, polovičarsko izobrazbo.

Obisk v penzionatu ima za spoznanje večji uspeh. Kmečko dekle pride z namenom, da se v mestu kaj nauči. Večkrat je zaznamenovati pri teh dekletih prav čudežen napredek (posebno v nekaterih ročnostih, tako šivanju, vezenju in podobnem.) Poleg tega si pridobi dekle v omenj. penzionatih splošne omike, uglajenosti in samostojnega nastopa. Res pa je tudi, da so kmečka dekleta, neizkušena in naivna, v mestnih družinah izpostavljena nevarnostim, ki se jim pogostokrat težko ubranijo.

Staršem pa večkrat zadostuje zavest, da je njihova gč. hčerka »študirala« v mestu. Ali se je pa tudi česa naučila, to je za kratkovidno mater postranska stvar.

V boljših mestnih penzionatih preti kmečkim dekletom pogostokrat resna nevarnost, da se pozneje izneverijo domači grudi ter se odtujijo domačnosti, se ne počutijo več srečne pod domačim krovom, poročijo »gospoda« in si želé nazaj v šumno mesto.

Recimo pa, da se hčerka vrne iz mesta, ter se oklene z vso ljubeznijo rojstne hiše in domače grude, vendar ne more biti materi resna opora pri delu in kdaj pozneje tudi ne samostojna gospodinja, ker se ni v šoli primerne naučila, kar bi jo usposobilo za gospodarske posle.

30.9.57/788

Najvećkrat ostanje naša dekleta po dokončani ljudski šoli v domači hiši brez prave splošne in strokovne izobrazbe. Tu sicer pridno delajo ter so skrbni materi v veliko oporo in pomoč. Nauče se pa najvećkrat bore malo, ker mati sama nima zadostne izobrazbe. Presrećna je hći, kjer jo vodi veća in skrbna materina roka. Če bi doma ostala dekleta imela priliko se dovoljno izobraziti, bi dejal z mirno vestjo: Te so si boljši del izvolile, ker se pozneje ne izneverijo domaći hiši.

Zlagamo se v tem, da domaća hišna izobrazba danes ne zadostuje. Položaj našega kmeta je dan za dnevom težji, boj za obstanak vedno hujši, zato pa ćutimo, da je potrebno nuditi kmećkemu ženstvu već strokovne izobrazbe, ki naj ga usposobi za gospodinjska opravila. Tako bo zmoglo samostojno in umno voditi del skupnega gospodarstva in bo opora možu pri njegovem težkem poslu.

Za tem ciljem teži v prvi vrsti gospodinjska nadaljevalna šola. A gre še dalje: ni ji dovolj, da vzgoji previdnih in većjih gospodinji, ki znajo zmerno varćevati in moža pri delu podpirati, marveć hoćejo dobro vzgojenih znaćajnih, njavno utrjenih družinskih mater, ki bodo solnce, ogrevajoće z žarki velike ljubezni in pridnosti vso hišo. Sreća in blagoslov družine je taka vzorna gospodinja.

V naslednjem hoćem predočiti načrt, kako bi dvignili naše kmećko ženstvo, ter mu nudili ono splošno in strokovno izobrazbo, ki je njuno potrebuje.

Idealna gospod. šola kot samostojna ustanova s praktičnim delom je še — daleć. Uživimo se v tako šolo (idealno — pravim): Dopoldne praktično delo, popoldne teoretski pouk in roć. dela.

Praktično delo postoji: v predelavi mleka, kuhanju, pećenju, klanju, uporabi sadja, temeljitom spoznavanju perila, ćišćenju stanovanja, pospravljanju u spalni sobi, serviranju itd. Posamezna dela izvršujejo dekleta sama pod vodstvom svojih učiteljić. Kar se tiće kuhanja, omenjam pripravljane mesa, juhe, prikuh, pećenja, divjaćine, perutnine, rib, moćnatih jedi, kompota i. t. d. Seveda bodi kuhinja domaća, naša, preprosta, vendar okusna. Za razne prilike, tako praznike in slavnostne dneve, ko je tudi na preprosti kmećki mizi boljši kos in «velika žlica» — treba vsekakor računati. Tudi kmećko dekle imej priliko, da se izući pripravi boljšo hranu! Šola pa mora predvsem računati s tem, kaj premore kmećka hiša; izogibati se vsakih većjih izdatkov ter nabavljati za denar samo najpotrebneše.

Poleg predavanja iz vzgojeslovja in splošne higijene imej dekle priliko slišati, kako se najboljšu neguje

in odga'a deće u prvem letu, da bo zrasel iz njega zdrav in veder ćlovek.

Dekle, spoznaj nevarnosti, ki prete dojenćku.

Tako podobno sem si pripravil gospod. nad. šolo, žal, da le v — načrtu. To bi bila ona idealna šola, ki bi nudila našem kmećkemu ženstvu vse, ćesar njuno potrebuje. Ali s temi šolami ne moremo računati u bližnji bodoćnosti.

Kaj tedaj? Puško u koruzo in ćakajmo boljših ćasov. Nikakor! — Treba nadomestila. Mi moramo nuditi naši ukaželjni mladini skromen nadomestek. Kako?

V naslednjem naj predočim, kako sem si pomagao u svoji gospod. nad. šoli, katero sem si ustanovio lanjsko leto u Lokavcu.

Ućni namen šole:

Gospodinjska nad. šola ima namen, da se kmetska dekleta po dovršeni ljudski šoli nadalje izobrazujuć in sicer u vseh tistih predmetih, ki so važni in potrebni za praktični poklic ženskoga naraćaja.

V ljudski šoli pridobljeno znanje naj bi se u tej gospod. nad. šoli spopolnilo in poglobilo, mladina pa naj bi se navdušila za nadaljevanje splošne in strokovne izobrazbe.

Ućna doba:

Pouk je dvoletan in se vrši redno u zimskom ćasu, t. j. od 1. nov. do konca aprila. Tedenski pouk 8 ur se je vršio redno ob dvieh delavnikih (u Lokavcu ob pond. in ćetrćtkih zvećer od 6—9) in ob nedeljah od 3—5 pop.

Ućni predmeti:

I. tećaja:

- 1) Vzgojeslovna načela.
- 2) Gospodinjsko sp'ise.
- 3) Gospodinjsko računstvo in knjigovodstvo.
- 4) Kmetijsko gospodinjstvo a) hišno gospodinjstvo na kmetih, b) vrtarstvo, c) ćvetićarstvo (event. že u I. tećaju) najnov. kuharski recepti.)
- 5) Zdravstvo.
- 6) Slovstvo.
- 7) Italijanščina.
- 8) Pet'e.

V II. tećaju:

- 1) Kmet. gospodinjstvo (nadalj.) a) hrana, kuhanje, klanje, pećenje, b) konserviranje sadja u povrtnine, c) mlekarstvo, ć) obleka, perilo in roć. dela, d) živinoreja, prašićjereja, kozje- in kunćjereja, ter perutninarstvo.

(Dalje)

Radom gojeni elementi ćovještva

Život se dnevno sve to više isprepliće, komplicira. Nicanjem novih potreba, niću i novi nazoru, novi pokretu i problemi. Pojedinać sve to više išćezava i gubi na svojoj individualnosti, a skupnost, društvo, zauzima danomice sve jaće i jaće mahove. Novi život, nove potrebe išću svoje podmićenje, svoje riješenje opet u nećem novom, višem, zajednićkom. Tako eto nastaju novi problemi, nove staze. Iz individualnog, egoistićnog krećemo u socijalni, altruistićki svijet. Pa drukćije i ne može da bude. Socijalni su problemi danas srć ćitavoga svijeta. To je gordijski ćvor našeg vremena. Svaka vlast, svaka država nastoji, da na svoj način riješava zamašnost ovog pitanja. Zato studij socijologije zahvaća sve veće dimen-

zije. Ustanavljaju se posebne stolice za ekonomsko-socijalne znanosti, a imademo i svu silu socijoloćkih društava i institucija. Nema sumnje, da sve ove mjere, koje su više manje oćozgo postavljene ne obećavaju znatne uspjehe, jer svemu tome jeste neki teži i dublji uzrok: gorćina socijalne nejednakosti i težina ekonomske neravnotežnosti. Ne ću se dalje spuštati iz «osobitih razloga» u raspređanje ovog svijetskog darmara, pa ću samo naglasiti kako za ove poslićratne nedaće i trulež imade razlićitih lijećnika, koji svaki na svoj način nastoje pomoću svakovrsnih injekcija, da uklone one teže i upravo nesnosne rane, da ostrane barem one veće i teže boli. Dugogodišnji borac na polju prosvjete i reformator školstva u Jugoslaviji g. Dr. J. Turić, poznati naš pripovijedać, pedagoć i sada profesor za praktićnu pedagoćiju na V. pedagoćkoj školi u Zagrebu izdao

je znamenitu knjigo, koja nosi naslov ovog članka: »Radom gojeni elementi čovjštva.« Razumije se, da ne ćemo mi u toj knjizi naći nekakve političke prognoze za riješavanje socijalnih pitanja i problema, jer to i nije svrha spomenute knjige, ali upravo pisac i na to vješto aludira, kad veli: treba korijenito riješiti socijalna pitanja, inače će mirni i solidni razvitak evolucije zamijeniti nasilna, neizbježiva revolucija. Pisac promiče duboko u budućnost, on predbro pozna dušu naroda. Ta on je sav svoj život posvetio dubokom študiju i razmatranju naroda, iz kojeg je sam izašao, Gorovita i kršna Lika, čije je i on dijete, dala mu je već u ranoj mladosti zgode, da študira, proučava psihi, socijalnu bijedu, nagnuća i čežnje toga naroda seljaka i gorštaka. Predaleko bi nas zavelo kad bismo se podrobno upuštali u njegov rad. On je napisao nebroj crtica, pripovijedaka sve sa moralno-socijalnom tendencijom, a rad njegov na pedagoškom polju tolik je, da je ovdje nemoguće pamtanje se time pozabaviti. Ukratko rečeno, on je svu svoju plemenitu dušu posvetio uzgoju i školi, prosvjeti i narodu. Ali rekomo: on je borac, on je reformator. I možda se u ovoj najnovijoj knjizi najočitiije zapaža njegova težnja za nečim višim, boljim idealnijim. On je kao svuda, i u ovoj knjizi, pokazao, da je zakleti neprijatelj škola »učilnica«, da je najveći protivnik nagomilavanja znanja i ubijanja dječjeg razuma. Radom treba gojiti elemente čovjštva, to je njegova deviza, koju je dao već u početku knjige, i tu devizu provadja konzekventno svuda, u svim primjerima u svim predmetima, u svim pitanjima, koje ista obradjuje.

U početku se najprije obava na odgojni i prosvjetni sistem, koji zarobljuje generacije, Nekoje konfesije odgajaju mladež za poslušna i strpljiva stada. Odgajaju se povodljive i fantazirane gomile. Moral radi raja, a ne radi morala samoća itd.

Dalje slijedi vrlo temeljita i upravo originalna partija-metoda motrenja lične kulture u narodu. Čovjek i učenost, cinizam i asketizam. Elementi školom razvijene lične kulturne borbe čovjeka s vlastitim slabocama. Državno i društveno uređenje, organizacija tečevnog i produktivnog rada i drugo. Posve ispravno tvrdi u tim dijelovima, kako je od prijeke

potrebe poznavanje lične kulture. Ono se svuda ogleda. Ono je temelj i izhodište našeg rada i nastojanja. Pedagog mora apsolutno da upozna ličnu kulturu svog naroda, jer će u tome zavisiti njegovo djelovanje. U tome ova knjiga prednjači mnogim naprednijim narodima, pa kad bi oni već imali metodu za istraživanje svoje lične kulture, to mi za nas ne bismo mogli primjeniti, jer stanje jedne lične kulture ne odgovara stanju druge? U primjerima učenikova rada spominje: pokrštenje naših predja, bogovi starih Grka itd. Veliki župan Števan Nemanja, manastir Studenica itd. Prelazi na druga pitanja: Preživljavanje, razvitak novog života i ostalo. U svim ovim problemima uveden je iz temelja novi pedagoški način, nova pedagoška metoda. Iz svega se ovo jasno vidi, kako on hoće da oslobodi škole od veriga i lanaca u kojim je sputana. Duh ropstva i ubijanja učenošću treba zamijeniti svježinom i novim životom. Znanošću i nagomilavanjem uništava se poletni duh, a glavni elemenat, čovjštvo, ostaje potisnuto u dalekoj pozadini, neobrađeno i nekultivirano.

Škola, kakva je danas, to osobito ističe na početku knjige, mrcvari i sputava mladež, stvara tkzv. lumpenproletariat, koji nema smisla za život, za njegove potrebe — uvjete. Dr. Turić hoće u svojoj temeljnoj i svestranoj reformi da u djeci razvija lične vrednote, da ih spremi za životnu borbu, da stvori moralno jake lude, koji će preobraziti čovjčanstvo i dignuti ga iz ovog »kala gnjusobe«; sveopćeg bezdna. Kako su tople, plemenite njegove riječi što ih u školi izmjenjuje sa djacima, tako i njegova knjiga odiše toplinom potpunog čovjeka, koga on nastoji i želi stvoriti.

Knjiga stoji 30 D. Dobiva se kod Uprave Knjižnice praktične pedagogije u Zagrebu, Tvornička ul. 10. Za inozemstvo biti će nešto više. Iz navedenih razloga preporuča se ova knjiga svim nastavnicima, koji se istinski zanimaju za školstvo, kojima uzgoj mladeži leži na srcu, a ne na jeziku i koji traže i žele što više uspjeha u svom teškom, mučnom i napornom poslu. Tim više se preporuča ova knjiga našem tamnošnjem učiteljstvu, koje je lišeno dobre pedagoške literature i iskrenog na našem jeziku pisanog, vrsnog pedagoškog štiva.

D. M.

Šola značaja

Omenili smo že knjigo *Rébore: La Scuola in Inghilterra — Notizie e osservazioni sul sistema educativo inglese.* (Torino, G. B. Paravia, L. 7.50.)

Naj objavimo danes kratak prevod poglavja, v katerem govori knjiga o vzgoji značaja pri Angležih. Poglavje je tako važno, da ne sme naše učiteljstvo mimo, ne da bi izvajanj temeljito premislilo. Gentlemanstva je pri nas tako bore malo, da je to dejstvo bolj in bolj sramota evropskega kontinenta. Delimo se v nasilnike in hlapce, a sredi med obojimi so še uporniki. Ne vzgajamo pa značajev in nravnih osebnosti, ker smo daleč od civilizacije in ne poznamo nalog, ki jih ima dobra vzgoja. Naj bi učiteljstvo predvsem samo pri sebi skušalo doseči oni ideal, ki nam ga kaže posebno vzgoja na Angleškem, da bo začrtalo vidne sledove v ljudstvu, med katerim dela!

Moč in prednost angleške šole sta v vzgojevanju mladine. Srednje šole niso neobhodne posredovalke za vstop na vseučilišče. Vsakdo jih lahko obiskuje po prestani izkušnji. V njih more dijak posečati splošne ali pa specialne kurze; toda vseučilišče ne proizvaja in niti ne potrjuje profesionistov. V poslednjih petdesetih letih so nastale, zraven starih univerz s humanistično tradicijo, tudi one, ki so bližje evrop-

skemu kontinentalnemu tipu. Država jih podpira, ali po večini, kakor vse drugo v Angliji, žive od darov in zapuščin zasebnikov.

Univerze si ustvarjajo lastne zakone in jih izpreminjajo poljubno. A drugače, povsod ista reč: avtonomija in osebnost. Studentje živijo v zavodih ali v »hostels« (posebna bivališča) združeni s študentkami »ker sta vzgoja angleških mladeničev in absolutno spoštovanje žene tako splošna in globoka, da postaja naravno in prijetno tam to, kar bi bilo v drugih državah skorajda nemogoče.«

Angleška šola sprejme dečka, ko so mu že starši ali vzgojiteljica privzgojili neke temeljne principe: **delati sam od sebe, prenašati telesno bolečino, imeti v oblasti lastna čuvstva**, ne jokati in ne kriliti z rokami. Dobi ga že srečno predisponiranega in tako nadaljuje delo družine, obdelujoč ga, oblikujoč in obrazujoč ga trdno in ravno. Kako?

Biblija — brez razlage — nudi temeljne principe krščanske religioznosti: moralni pouki brez dogme in konfesionalnosti. Poglavitni uspeh učenja biblije je: verovanje. Ali vera je v Angležu plašč duha in gibalo misli: verjeti v vse energije dobrega, brez dvoma, brez nebrižne skepse, brez ugodnega upora, brez tenkbnosti; verjeti v stvari, ki jih delamo, ker je to edini način dobro delati. Poleg biblije je treba

postaviti še šport, kot telovadbo mišiča, nad vsem pa kot vzgajališče čustvovanja. Športna vzgoja, športni zakoni, športna morala, t. j. **bojevitost, red, pravilnost, poštenost** in pa tisti **čut odgovornosti**, ki ga angleški učitelji, izrabljajoč uprav igre, znajo tako spretno razviti v mladini. Potem še **plemenitost**, nad vsem plemenitost, Kdor zmagaja, je na boljši. Spominjam se dogodka v Hanleyu: Belgijci so zmagali tekmo veslanja in iz množice se je utrgal žvižg. A ga je hitro pokrtil vsesplošen krik: Shame! Shame! Belgijci, ki so Angleže premagali, so nesli v triumfu. To je šport.

Seveda ga je tudi zadosti za mišičje: **kopanje, higijenično življenje, dolgo počivanje, preprosta hrana in trda postelja**. Tiste znamenite javne šole, ki pa so prav za prav zasebne, so v kulturnem smislu res nižje stoječe kot naše gimnazije in liceji, ali vendar dajo drugačne rezultate. Ker učijo, n. pr. to: da ne smemo lagati; «naziv «liar» je za Angleža najhujša psovka, kar jih more izreči» in se palica, ki se je povsod že opustila, uporablja samo za lažnika, ker sami študentje zahtevajo zanj tako telesno kazen. Potem še drug nauk: **pretveze, majhni izgovori, sleparija, izrabljanje drugih dobre vere**, so slabe stvari že same na sebi in so, koncem koncev, dvomljivega uspeha. **Mladina se odvaja od izkušnje «biti zvita», o čemer se pravi, da je navada kontinenta.** Pri izkušnjah, ki so samo pismene, se redkokdaj dogodi, da bi dijak prepisoval od dižaka, ali iz knjige ter bi se poslužil podobnih zvijač, ker je to nespodobno zaradi ekzaminatorjev. «Na 2000 kandidatov za sprejem na vseučilišče sta le 2 ali 3 slučaji, ki jih je treba zaradi suma preiskati.» Tedaj: **poštenje, odkritost in resnost. Vaje v diskuziji, ker je v življenju, če ga hočemo civilizatorno dvigniti, treba uveljaviti svojo misel z razpravljanjem, ne pa s pestmi; duh samostojnosti in široke svobode podedinca «ki jo najdemo samo v popolnem samoobvladanju in v spoštovanju svobode drugih.»** Nobeno

nasilje ali nestrpnost. «Spoštovanje tujega mnenja je sveta postava in se je vsak strogo drži.» **Preziranje retorike, nepotrebnih fraz, povdarkov, bahaštva.** Beseda «domovina», na primer, ni na Angleškem v navadi; ne slišiš je skoraj nikdar izgovoriti. Angleži so morda najbolj patriotično ljudstvo na svetu, toda zdi se jim neokusno uganjati patriotizem besed. Ustvarili so tudi imperij, ne da bi delali imperializem.

«Angleški študent je ponajveč **neznaten človek, molčeč, ki se vadi z železno vztrajnostjo v kakem priljubljenem športu, ki se trudi, da bi si prisvojil tiste ideje in tisto mišljenje, ki pomagajo ustvarjati plemenitnika**, ki se včasih uči, sicer ne s preveliko gorečnostjo, toda z umerjeno vztrajnostjo; ali pred vsem je on mladenič, ki se uči izogibati se tistemu, čemur pravimo: bahavost, šarlatanstvo, podlaštvo; ki se uči krotiti in paziti na vse impulze, ki se mu zdijo manj dobri. Zdi se ponajveč neroden zaradi prevelike previdnosti in posebno še zato, ker mu ne izsilite iz ust živahne besede, posebno o tem kar se njega osebno tika. Tudi če je, postavimo na primer, zaslužil v vojni najvišje odlikovanje, vi ne izveste tega naravnost od njega. **S tem čutom ponosa in csebnosti združuje tudi v visoki meri socialno in politično zrelost. Seksualna in čustvena mrzlota mu dovoljujeta bolj blagoravno in čisto življenje, nego ga najdemo na kontinentu.** Redkokdaj zna biti globok in izviren. Nedostaja mu povsem onega, kar imenujemo mi z zelo neprimernim izrazom genialnost.

Rébora bi bil lahko dostavil, da beseda «genialnost» pomeni na Angleškem vse nekaj drugega kot pri nas. Kadar pa hoče o reči «intelektualnost», takrat se zatečejo na posodo k Francozom. Beseda, ki je povsod v navadi in ki združuje največje priznanje, je: man («mož»). Reči, da je nekdo «človek», je vse pri Angležih. In tega človeka ustvarjajo z vzgojo, to je disciplino.

Nekaj posnetkov

[K samoizobrazbi]

L. 1848. je deloma rešilo našega kmeta iz feudalne oblasti. Nad 200.000 ha zemlje (veleposestva, od katerih ima vsako nad 500 ha) je še v rokah lastnikov fideikomisov, ki so v pretežni večini tujci. Do nacionaliziranja te zemlje tudi po svetovni vojni ni prišlo.

Tudi industrija in trgovina se pri nas nista mogli razviti, ker so branili to močni karteli in dunajska vlada, ki je bila v rokah in pod vplivom bančnega in finančnega kapitala. Kartelni mogotci so obstoječim podjetjem diktirali, jih imeli pod svojo kontrolo ter so uničili vsakega nasprotnika, ki ni mel niti enake denarne moči. Cesar niso dosegli direktno, so pa izpeljali s pomočjo visokih carin, ki so letno izzele iz nas okrog 30 milj. kron (= 150 milj. lir).

Feudalizem je pri nas vzrok, da se je zbiral kapital večinoma v nemških rokah in se je večina velikih industrijskih in trgovskih podjetij razvila v tujih rokah. Tuji kapital je bil pripeljal s seboj tudi svoje ljudi, posebno uradništvo teh podjetij, trgovske voditelje, tehnične veščake, inženirje, mehanike, strojnike itd. Le obrtniki in mali trgovci sta bila domačina. Naravno, če je potem takem ves dobiček iz večjih podjetij bežal iz naših krajev.

Za produkcijo bi bilo uveljaviti (po Brežigarju) načela:

1. Podpirati je uvoz industrijskih in obrtnih sirovin in potrebščin, ki se morejo obdelati, ovirati pa izvoz.

Le izvoz onega, kar se doma ne more podelati, je treba podpirati. Sirovine se ne smejo obdačiti, uvozne transportne tarife morajo biti nizke, izvozne pa visoke. Pri sklepanju trgovskih pogodb z inozemstvom je treba doseči ugodne pogoje za uvažanje sirovin, ki se rabijo ter za izvažanje onih, ki jih ni mogoče podelati.

2. Uvoz izdelanih industrijskih in obrtnih produktov, v kolikor koristijo v proizvodilne namene in se ne izdelujejo v dovoljni množini, je podpirati, izvoz otežkočiti.

3. Produkcija industr. in obrtnih izdelkov se mora po produkcijskem načelu podpirati, po potrebi ščititi z nizko varstveno carino. Izdelki pa morajo biti načeloma neobdačeni. Tudi za izdelke je pripraviti ugodne izvozne pogoje s trgovinskimi pogodbami z inozemstvom. Ne smejo se obdačiti ter morajo biti prosti carine; visoke pa so lahko uvozne tarife (nizke izvozne).

Prej ali slej se bo moral individualistični gospodarski sistem umakniti kolektivističnemu narodnemu gospodarstvu, ker se bo v tem pravcu razvijalo narodno gospodarstvo. Uveljavilo se bo načelo, da se brezpremoženjsko prebivalstvo, ki živi od zaslužka svojih rok, preskrbi z najnujejšimi potrebščinami. Vsakdanja, za ljudsko prehrano važna živila in neobhodne ljudske potrebščine morajo biti kar najbolj po ceni. Kruh, krompir, riž, maščobe, preprosta obleka in obutev, perilo in kurava morajo biti tako po ceni, da si jih nabavijo tudi najnižje družabne

plasti. Niti carina, niti davek ne smeta obdačiti teh predmetov in prevozne tarife morajo biti najnižje. Poleg tega je čim na bolj izločiti prekupčevalce in zblížati konzumente in producente. Uporaba luksurioznih živil in blaga se mora čim bolj omejiti, posebno pa je zakonodajnim potom omejiti konsum žganja.

Zaloge prirode je izrabljati kolikor mogoče intenzivno, da se vsakomur nudi prilika zaposliti lastne telesne in dušne moči. Preprečiti je brezposelnost in izseljevanje. To je mogoče, a ne dotlej, dokler se zemlja nahaja v prvotnem, neizrabljenem stanju.

Gospodarstvo je nosilo pri nas doslej pečat ekstenzivnosti: ekstenzivno obdelovanje zemlje, ekstenzivna uporaba sirovin, ekstenzivna uporaba človeških moči — to so bili njegovi znaki. Toda čim intenzivneje se podelujejo sirovine, tem večji je zaslužek, tem več prebivalstva najde posla. Če bi se na pr. pečali izključno s tekstilno ali železno industrijo, bi letno veliko več pridobili, kakor pridobivamo doslej.

Zgodovina zadnjih desetletij nas uči, da so se vsled industrijalizacije preustrojile socialne razmere, da so nastopile nove socialne skupine ter da so istočasno izgubili na vplivu sloji, ki so prej veliko veljali v javnem življenju. Industrija, oziroma predpogoji močne svetovne industrije so postali ogromen činitelj vsega javnega življenja. Gospodarski boj zadnjih desetletij pred svetovno vojno se je vršil v znamenju dveh stremeljenj: države so si hotele zagotoviti industrijske in poljedelske sirovine, posebno Anglija, ki ji niso več zadoščale kolonije: Avstralija, Kanada, Indija, ampak ki je skušala pridobiti zase zalagatelje v Združenih državah, v južni Ameriki, na Kitajskem in drugod. Isto pot je šla Nemčija, ki je iskala rudo v Pirenejih in na Švedskem ter je konkurirala na žitnem trgu. Drugo: Države so si morale najti obširen trg za prodajo svojih industrijskih proizvodov, ker ni bilo na lastni zemlji dovolj odjemalcev. Posebno Anglija in Nemška — zastopnici novega proizvajalnega reda — sta se borili za pridobitev trga, pri čemer je prišlo do hudih bojov, pa ne med prodajalcem in kupcem, ampak med tekmečema, ki sta si konkurirala. Ta boj je šel tako daleč, da ni bila Anglija varna pred nemškim uvozom na lastnih tleh in prav tako ne Nemčija pred angleškim uvozom. (Imperializem in svetovna vojna).

Sirovine, ki so bile središče svetovnega gospodarskega boja, posebno kovinske rude, premog itd., se proizvajajo v ogromnih množinah in navadno neposredno s človeškimi rokami, brez strojev. Pri tem je važna večinoma le moč mišičevja. Zajemljivo je, da je vrednost producirane blaga v primeri z delavčevno mezdo, jako nizka. L. 1913. je na pr. na Štajerskem en delavec izkopal okroglo za 5000 K.

rude. Izredno višja pa je vrednost proizvodov posamičnega delavca tam, kjer se uporabljajo za proizvodnjo tehnični pripomočki (stroji itd.) V istem letu je na pr. štajerski delavec izlil za 48.000 K. Čim bolj se dviga število in dovršenost tehničnih naprav, tem bolj se dvigne tudi vrednost proizvodov poedinega delavca.

Za tehniko je značilno, da nikdar ne miruje. Stroji se bolj in bolj spopolnjujejo in izpodrivajo eden drugega. Podjetja plačujejo visoke vsote inženirjem, ki nima o drugega posla, kakor da delajo poskuse in išče o novih cenejših metod proizvodnje. Naravno je torej, da ima delavec v industrijski državi, ki dela s pomočjo najraznovrstnejših strojev, boljši zaslužek kakor pa v državi, kjer se prideluje večinoma sirovine. **V blagu, ki je izdelano z rokami, je vtelesenih veliko več človeških moči kot pa v proizvodih, narejenih s stroji v industrijski državi.** Zato pa iščejo industrijske države čim večje množine sirovin v tujini, da jih predelane v industrijske produkte spet izvažajo.

Razlika med industrijsko in zemljedeljsko državo je torej na dlani. Razvoj zemljedelstva ima natančno določene, ozke meje obdelovanja, ker je tu zakon o pojemajoči zemeljski plodnosti. Primer: če stane obdelovanje zemlje, ki rodi 12 q rži 750 lir in se hoče dvigniti plodnost z intenzivnejšim obdelovanjem za $\frac{1}{4}$, torej na 16 q, tedaj ne bo stalo obdelovanje samo za eno tretjino več, to bi bilo 1000 lir, ampak približno 1150 lir.

Nasprotno se pa lahko pomnoži industrijska produkcija na enem in istem kraju tisoč in tisočkrat. Čim večji je obrat, čim več se lahko producira na enem in istem kraju, tem manjši so relativni produkcijski stroški. Tako se seveda tudi prebivalstvo dosti hitreje veča kot pa v agrarni deželi.

V gospodarstvu ima poseben pomen še zadružništvo, ki lep ravo naprotje veljavni individualistični podlagi. Zaenkrat si moreta mali in srednji kmet pomagati le potom zadrug, če hočeta biti deležna gospodarskega napredka.

Z malimi vsotami ni mogoče ustvariti podjetij, ki bi se mogla uveljaviti na svetovnem trgu. Treba je zbirati in združevati mala sredstva, da se ž njimi otme mali človek. Tudi veliki kapital živi in vlada danes z onimi malimi prihranki, ki mu jih zneseta skupaj kmet in delavec. Nasprotstvo med zadružnim in bančnim kapitalom je očitno: ni vse eno, če gredo prihranki malega človeka v velika podjetja, kjer nimajo prvotni gospodarji denarja nikake moči, ali pa v zadružne zveze, v katerih sami gospodarijo kot zadružniki.

O zadrugah bi bilo mogoče mnogo pisati. Njih pomen se bo pa lepše razvidel iz orisa razvoja gospodarstva na Danskem tekom zadnjega polstoletja.

Delovna šola

[Glej lanski letnik!]

Otrokom je pokazati nekoliko zgodovine obrtništva, cehe ter dobo njegove razcvetlosti, stroje, malo in veliko produkcijo; higi en a d e l a (zelo važno je pri mizarskih delih, na pr. pri struženju, držanje telesa in obleka, čistost zraku, utrudljivost); delovni pogoji in zakoni; zveze, zadruge in stranke (med obrtniki so zelo pisane in obračajo nase pozornost). Metoda je sklepanje iz opazovanega in sodelovanje pri splošnem življenju, čitanje poljudno znanstvenega in lepega slovstva o delu v mestu in o delajočih. Z mizarskimi združena tesarska dela nas uvedejo v obširni tema grajenja hiš. Izdelanje

modela hiše nam oskrbi vrsto tehničnih, higi eničnih in gospodarskih vednosti. Končno nam bodo dali modeli staroveških zgradb svetlo sliko o tem, kako se je živelo v starih časih (reprodukcija hiše in njene notranjega ustroja), s čemer se lahko združi vrsta zgodovinskih pripovedk. V delovni šoli je zgodovina predvsem zgodovina dela in načina ljudskega življenja. Epizodična pripovedovanja o junakih smo imeli že prej v perijodi legend.) Ti modeli se dajo lepo združiti tudi z zemljepisom, pri katerem je zdaj vsebina pripovedovanje o potnikih (način življenja v deželi in zemljevid).

Pri mizarjenju, ki se goji menjevaše s šivanjem (taka sprememba ima tudi psihološki pomen), kar se je pričelo že prejšnje leto (pri programu šivanja

se ne bomo ustavljali, ker se mu malo oporeka), rišejo otroci mnogo z risalnim peresom, in je lahko združiti s tem risanjem v primernem obsegu tudi planimetrijo. Med tem ko operira otrok s cm, mm itd., si prisvoji z lahkoto tehniko izračunavanja decimalnih ulomkov in odstotkov, s katerimi je mogoče otroke prav zgoda seznaniti če jih označimo kot »stotinke«; tudi je primerjati desetinke in navadne ulomke, za katerimi bo vzeti le še težko množenje in deljenje. Končno vežbamo v teku teh dveh let v velikem obsegu risanje diagramov z risalom, večinoma take o statističnih dejstvih iz socialnega življenja in njegovih tendencah (socialna statistika).

V splošnem bodo otroci koncem enačnega leta dosegli to le matematično znanje: desetiški ulomki in odstotki, množenje in deljenje ulomkov s celimi števili, kubatura in ploščina, približna izračunavanja, obseg pravokotne palčice in ugotovitev teže po obsegu (specifična teža), proporcionalnost in analogija, izračunavanje kotov in vrsta drugih vednosti v področju planimetrije v zvezi z risanjem.

21. Zmaga dela nad kovino. Zadnje polletje... Spet smo v znani nam prirodi... Od katere strani naj se ji približamo?

Kolikor mi je znana psihologija dvanajstletnih otrok, bi predlagal dve temi: čebelarstvo in ribištvo. Skupaj z otroci te stopne bi se lotil naprave akvarija in terarija (dolga lesen zaboj s steklom, odprtino za prezračevanje, ki je zgoraj zaprta z gazo; dno je pokrito s cinkom, zemljo in travo in posajeno; noter postavimo tudi lonce z rastlinami, tudi vodo, kamele in kos lesa; tudi žabo, krastačo, dvoživke in plazilce denemo noter). Na sličen način napravimo vi-

varij za kobilice (kozarec, pokrit z gazo, na čegar dnu sta pesek in zemlja; vanj je deti rž, oves in svežnje rastlin; za hrano je moker kruh, muhe, ščurki), za mravlje (v stekleno posodo se spravi celo mravljišče; hrana so muhe, gosenice, sirup), čmrlji (lesen zaboj z zemljo in mahom), metulji itd. Razen tega se to poletje dopolni, česar ni bilo mogoče doseči prej, kajti mi nikdar ne hitimo in si pogosto rečemo, »za to bomo imeli še čas.«

Se eno delo tega poletja imenujem, ki bi ga napravil rad za glavno, če bi le bilo mogoče. To je, če se morem tako izraziti, rudarstvo: pridobivanje najvažnejših in najrabnejših rudnin in kovin, kamnolomi in korist kamena, izdelovanje stekla, porcelana in »kamnata hiša« (granit, opeka, cement, beton, grajenje hiš). Metoda je nazorno zaznavanje, zbiranje, ekskurzije in modeli.

Naša doba je doba kovine in kovini posvetimo zadnjo zimo. V šoli je težko organizirati kovinarska dela in ona opazka, ki smo jo naredili z ozirom na lesna dela, dobi tudi še več pomena, torej načelo »šolskega združništva« in načelo »šole z nepolnim časom«, to je: del šolskega časa se uporabi v delavnici. Najbolje je, če otroci delajo tam izmenjevalje, tako da porabijo en teden tam in en teden v šoli s teoretičnim »prebavljanjem« svojega dela. Skratka, kakor je prej delala šola skupno z mizarско delavnico, tako dela sedaj in sicer neposredno s kovinarsko delavnico. Naš učenec napravi istočasno dve šoli: »domačo šolo« (to je v šoli sami) in drugo kot »učenec« (v delavnici). Mimogrede opazim, da se na ta način poglobi njegovo socialno znanje iz prejšnjega leta. (Dalje.)

0 sestavljenih besedah

(Glej lanski letnik!)

b) z obrazlom — ski: (stara vera — staroverec) staroverski, (kriva vera — krivoverec) krivoverski, (prosta volja — prostovoljec) prostovoljski; (babja vera — babjeverec) babjeverski. Te pridevniške spojenke so nastale na osnovi samostalniških spojenk. Dalje: (srednji vek) srednjeveški, (Novo mesto) novomeški, (Staro selo) staroselski, (Bela peč) belopeški, (Sveti Ivan) svetoivanski, (Sveti Lovrenc) svetolovrenski, (Šent Peter) šentpeterski, (Šent Vid) šentviški; Šentviška gora, (Pisava št. Viška gora je napačna, ker je Šentviška ena beseda, ki je ne smemo trgati in njenega prvega dela pisati okrajšano. Vse take pridevniške moramo popolnoma izpisati: šentviški, šentpeterski, šentflorijanski. Saj ne pišemo sv. Ivanski, sv. Lenartski, ampak samo svetoivanski, svetolenardski.) (Mala Azija) maloazijski, (Srednja Afrika) srednjeafriški, (Severna Amerika) severnoameriški, (Južni Slovani) južnoslovanški, (Veliki Rus) velikoruski.

Spojenke svobodomiseln, zobotehničen, elektrotehničen, živinozdravniški, knezoškofijski so napačne, ker so nastale iz sestavljenih imen, katerih prvi del je pridevnik. Ta pridevnik mora tvoriti prvi del pridevniške spojenke, ki je nastala iz sestavljenega imena: svobodna misel: svobodomiseln; zobni tehnik (ne: zobotehnik): zobnotehničen; živinski zdravnik (ne: živinozdravnik): živinskozdravniški; električni tehnik (ne: elektrotehnik): električnotehničen; poknežena škofija (ne: knezoškofija): pokneženoškofijski, pa tudi kneškoškofijski. — Dalje spojenki jugoslovanski, severoslovanski, kot ne govorimo vzhodoslovanski, zahodoslovanski. Zato: Južni Slovan (ne: Jugoslovani): južnoslovanski;

Severni Slovan (ne: Severoslovani): severnoslovanski. — Napačno je tudi sredozemski; prav je srednjezemski, kot je srednjeafriški, srednjeevropski, srednjeameriški. Zato ne: Sredozemsko morje, ampak Srednjezemsko morje.

4) Prav tako se tvori spojenke iz sestavljenih lastnih imen, v katerih je prilastek za samostalnikom: Gospa Sveta: gosposvetski: Gosposvetsko polje. Drugi del svetski je neločljiv pridevnik.

5) Spojenke iz dveh pridevnikov se tvorijo tedaj, če pomenijo dvojno kakovost.

a) Spojenke iz dveh pridevnikov, ki sta se pretvorila iz samostalnikov in imenujejo kakovost predmeta po dveh drugih predmetih, katerima je imenovani predmet lasten: ruskojaponski, srbsko-hrvaški, češkoslovaški, hrvaškoslovanski, avstrijskoogrski, goriško gradiščanski, tržaškopokerski; ustničnozobni.

b) Spojenke iz dveh pridevnikov, ki značijo dvojno kakovost predmeta: gluhomem.

c) Spojenke iz dveh ali treh pridevnikov, ki značijo po več barv, katere stoje ločeno druga poleg druge in ki imenujejo kakovost predmeta po dveh ali treh barvah: belordeč, belorumen, črnorumen, belomodrordeč, belozelenordeč.

Ruskojaponski znači ruski in japonski, srbsko-hrvaški pomeni srbski in hrvaški, češkoslovaški: češki in slovaški, hrvaškoslovanski: hrvaški in slavonski, avstrijskoogrski: avstrijski in cgški, goriško gradiščanski: goriški in gradiščanski, tržaškopokerski: tržaški in koperski; gluhomem pomeni gluhi in nem; belordeč: bel in rdeč, belorumen: bel in rumen, belomodrordeč: bel, moder in rdeč, belozelenordeč: bel, zelen in rdeč. — Srbskohrvaški ne more pomeniti srbski ali hrvaški, kot trdi Breznikova slovnica v 105. §, ampak edino le srbski in hrvaški, kot ne pomeni ruskojaponska vojna ruska

ali japonska vojna, ampak ruska in japonska vojna, ki se je bila med Rusi in Japonci. Srbskohrvaško je to, kar je lastno obema narodoma in ne, kar je lastno ali temu ali onemu narodu. V dvomnih primerih se moramo izraziti: srbski ali hrvaški. Kar je samo srbsko, povemo da je srbsko, kar je samo

hrvaško, povemo da je hrvaško. — Tako imamo tuji belordeča zastava, belorumen trak, belomodrordeč prapor, belozelenordeč pas. Na teh predmetih stoje vse v spojenki imenovane barve druga poleg druge.

(Dalje.)

Feliton

Problem vsebine in oblike v umetnosti.

Snov, ki je vključena v naslov pričujočega razmišljanja, je po izvoru svojega bistva, po zgodovinskem razvoju umetniškega dela v človeški družbi, po vsebini, ki ji jo dal človek v najrazličnejših razdobjih svojega umetniškega življenja ter končno tudi po opredelitvi človeškega duhovnega jaza z ozirom na naravo in večnost, skorajda neizčrpna. Razčlenjena in osvetljena je bila od kritičnega opazovanja neštetih mislecev, ki so skušali svoja doživanja spraviti v soglasje z religijo, filozofijo, sociologijo, z duhovnim in materialnim življenjem družbe, pa je vključ temu ostala še do današnjih dni dokaj nejasna. To zmedo nam dokazujejo raznovrstna stališča v tem vprašanju, često naravnost si nasprotujoča, umetnost ustvarjajočih in presojačih ljudi.

Razlaga bistva umetnosti, njenih nalog v človeški družbi je kaj raznovrstna. Filozof in sociolog, estetik in pedagog, vsak gleda nanjo skozi očala lastne ideologije, raziskuje njeno bistvo, vzroke in cilje, skozi prizmo lastne duševnosti in skuša opravičiti nužnost njenega postanka in smer njenega razvoja s stališča lastnih življenjskih idealov, katere ji postavlja tudi za končni cilj in smoter. Naravno je tedaj, da se je iz raznoličnosti teh stališč razvila tudi raznoterost shvačanja njenih glavnih karakteristik, vsebine in oblike. Filozof in estetik sta mimo vsebine, ki je sicer ne omalovažujeta, nagnjena bolj k raziskovanju in povdaranju formalnih strani umetnosti. Nasprotno pa bosta sociolog in pedagog obšla problem forme in se zanimala izključno za vsebinsko plat umetnine. In ta razdvojenost, to enostransko gledanje umetnostnega dela se je zaneslo celo med umetnost ustvarjače ljudi, med umetnike same in njih komentatorje, umetnostne kritike. Le na ta način si moremo razlagati posebne umetniške struje, njih idejne in formalne programe, ki so si včasih po vsebini in končnem hotenju tako nasprotujoči, da se konzument, umetnost uživajoča publika kar ne more znati v tem duhovnem kaosu. Mimogrede bodi omenjeno, da je bil kaos v umetniškem stremljenju človeškega duha vedno le naravna posledica razdejanj, neurejenih političnih socialnih in gospodarskih razmer v življenju človeške družbe. Vsa velika razdobja v umetnosti vseh časov, ko se je mogel človek svobodno in brezskrbno predajati slastem ustvarjanja in je mogel človeštvu govoriti prosto in jasno besedo odrešenja, so zrastle na trdnih tleh urejenosti človeškega življenja.

Če hočemo razjasniti medsebojne odnose vsebine in oblike v umetnosti, če hočemo pravilno odtehtati vrednost ene ali druge, ki jo prinašata v umetnino kot končni rezultat nekega duhovnega hotenja, se moramo dokopati s strogo miselno analizo do njenih prvobitnih funkcij, ki so jima poverjene v umetnini sami, čegar bistveno črto skupno ustvarjata.

Kaj je v umetniškem delu vsebina? Je duh, razmišljajoča misel, ki se izraža v neki življenjski zmožni ideji. Če ni v umetnini ideje, razmišljajoče misli, ni v njej duha in ostane potem za človeka, za na-

ravo in večnost brezpomembno, mrtvorajeno dete. Človek je začel ustvarjati, tudi v najprimitivnejši dobi svojega življenja, ko je hotel nekaj povedati. Iz občutja, ki jih je vzbudila v njem narava, razmere okoli njega, je zrastle misel in s tem tudi potreba, da jo vidno ali slišno utelesi. Tedaj so ideje, ki polnijo človeško duhovno življenje z zlahkim, oplojujočim sokom in ga vodi po poteh razvoja k napredku, do popolnosti.

Kaj je v umetniškem delu oblika, forma? Zunanji izraz ideje, razmišljajoče misli, utelešen z materialnimi sredstvi, ki jih more človek zaznavati s svojim fiziološkim, čutnim življenjem. Če ideja ni dobila svoje zunanje oblike, če nima fiziološko zaznavne forme, je tedaj tudi mrtvorajeno dete in je za človeka, naravo in večnost tudi brez pomena. Ta zunanja oblika pa ni ozkosrčno, točno posnemanje narave, ampak iz sinteze človeškega opazovanja zrastle resničnost, prepojena z znaki ustvarjajoče individualnosti, vladana od zakonov lepote, ki so navezani na časovne in krajevne, zgodovinske in zemljepisne razmere, ki se po njih izpreminjajo.

Že po teh kratkih, prvobitnih ugotovitvah spoznamo, da sta v umetnini vsebina in oblika tako tesno ena na drugo navezani, tako druga k drugi prirastli, da ju ni mogoče ločiti, ne da bi pri tem uničili njune življenjske zmožnosti ter ne podrli tako v umetnini sami bistvene podlage njene upravičenosti, in je tako ne onemogočili. Do tu se raziskovanja in ugotovitve vseh raziskovalcev v splošnem strinjajo!

Mnenja pa se cepijo z ozirom na važnost, na pomembnost, ki se navadno pripisuje enemu ali drugemu bistvenemu delu, vsebini ali obliki, umetniške kreacije.

Kakor smo že v začetku omenili, se je v presojanju vrednosti umetniškega dela z ozirom na njegovo zunanjo obliko in vsebino zanesla nekakšna razdvojenost, enostranost, ki prerada povdara izključno vsebinsko plat umotvora na škodo komu, ali pa tudi narobe. Nekateri se zavzemajo edino le za formo v umetnosti, drugi spet povdara samo idejo. Nam se pa zdi, da greše vsi na enem in istem grehu: na nenanavnem gledanju in presojanju notranjega razmerja, ki vlada med idejo in formo slehernega umetniškega dela od pradavnih časov človeške primitivnosti do današnjih duševno poglobljenih in razgibanj življenjskih dni!

Skušali bomo podati v kratkih, jasnih potezah svoj odgovor na vprašanje: Kaj je v umetnini važnejše, ideja, vsebina, ali njen zunanji izraz, forma?

Kakor sleherni duševni pojav v človeškem življenju, tako je tudi umetnost čisto svojstven izraz stremljenja človeškega duha, ki daje sebi kot duhovni edinici svoj pomen in svojo vrednost z ozirom na razmerje med seboj, naravo in večnostjo, ki ga obkrožata. To razmerje skuša človek zajeti v vrsto idej, katere so kakor lebdeča luč na njegovi življenjski poti, ter mu kažejo smer v nemirnem njegovem stremljenju po spoznanju najvišjih resnic življenja: Odkod je, zakaj je in kam gre vse to naše duhovno in materialno življenje?

Človek pa je socialno bitje in je kot tak vezan na sočloveka. Tako je primoran, da išče tudi v svojem

idejnem življenju z družbo, ki ga obdaja, neko skupno idejno pot, ki naj opredeli svet in njega, da mu tako pomore najti življenjske resnice, one skrite zakone, ki vladajo v njem in okoli njega v večni harmoniji. Zato ima umetnost v človeški družbi svojo posebno, že od narave odločeno socialno nalogo in tej more zadostiti le, če je nositeljica idej, ki pomenijo za človeško družbo pot navzgor, napor k boljšemu, popolnejšemu. V umetnosti je tedaj ideja ono čudotvorno gibalno, ki človeško dušo oplojuje, jo očisti, jo vodi tako prerojeno do lepših, širših in svetlejših duhovnih razgledov. Tedaj ni pomena ideje v umetniškem delu nikoli moči zanikati ali podcenjevati, če nečemo v nasprotnem slučaju onemogočiti v človeštvu vsakršni, tudi najmanjši duševni napredek.

In če preidemo zdaj na drugo bistveno črto umetnosti, na formo, na zunanji izraz življenja zmožnih idej, bo naša miselna pot sledeča: Človek živi v naravi in je že po svojem bistvu nagnjen na to, da jo poduše, da v mrtvo materijo, ki ga obkroža, polaga lastnega duha, da raziskuje vzroke in posledice svojega in njenega življenja, da se ji potem lažje približuje, jo razumeva in posnema. Naravno je, da svojim idejam daje izraza v onih oblikah in načinih, ki so naravi najbližji in tako ustvarja neovrgljivo vez med seboj kot oduševljeno materijo in njo ter tistimi večnimi zakoni, ki vladajo ves vidni in nevidni svet okoli njega. Zato je forma tudi nujen in

bistven del umetniškega dela, ki ga nikakor ni podcenjevati, čeprav je morda podvržena vsled časovnih in krajevnih razmer, v katerih je umotvor nastal, včasih zelo občutnim izpremembam. Vendar pa moremo zaznavati v obliki umetnin vseh časovnih razdobij, krajev in ljudstev neko stalno, v estetskem čuvstvovanju izraženo trajnost oblike, ki nas opravičuje, da jo stavimo glede njenega pomena z ozirom na vrednost v umetniškem delu v isto črto z idejo ali vsebino.

Iz vsega razmišljanja tedaj lahko povzamemo v glavnem sledeče resnice: Ker ima umetnost v človeškem življenju svoj socialen pomen, mimo katerega ne more noben resnično kulturni človek, je l'art pour art, ki zanika v umetniškem delu idejno stran, nesmislen, da celo nenraven, ker je protikulturn.

Nasprotno pa je zanikanje forme, kot nositeljice idej in estetskega mišljenja gotovih epoh življenja človeške družbe, na račun ideje, tudi nesmiselno in nenaravno, ker je v kričečem nasprotju z zgodovinskim razvojem umetnosti in tudi z bistvom človeškega duhovnega udejstvovanja, ki je in ostane na vekoma le posnemanje in približevanje človeškega duha njegovi rodnici-naravi.

Tudi v vprašanju vsebine in forme v umetnosti bo pač najresničnejša in najboljša pot — kakor vedno v življenju — srednja pot! S.

Razno

Dopusti radi poroda. Po prejšnji šolski zakonodaji so imele učiteljice pravico do 30dnevnega dopusta ob porodu. Nova zakonodaja pozna le dva motiva za dopuste s polno plačo: 15 dni radi družinskih razlogov in največ 60 dni radi bolezni.

Porod je tedaj štet v prvo kategorijo dopusta (največ 15 dni), če je normalen. Če je težak (združen z boleznijo), ga je štet v drugo kategorijo.

O dopustu odloča nadzornik, na katerega je vložiti prošnjo na kol. papirju za 2 L. V prvem slučaju ni prilagati ničesar v drugem pa zdravniško sprčevalo.

Dodatne ure. Takozvane dodatne ure v pouku marinega jezika so torej končno odpravljene. Tako je prav. Ne bo treba več govoriti po listih o široko-grudnosti, ne bo treba interpelacij, ne bo treba skrbeti z urniki, vpisovanji in s predpisi, ne bo več nepotrebnega razburjanja in predvsem ne bo spotike o enakopravnosti. Odslej so privilegi odpravljeni, glavna ovira mirnega sožitja, zakaj preveč spekulativov je živelo od teh dodatnih odvzetih ur. Jan Amos Komensky, tvoja zvezda je stara in komaj je še brlela; čas je bil, da smo jo ugasnili. Vidiš: Sic transit gloria mundi!

Prenapolnjene šole. Če je v šoli v prvem mesecu pouka redno 60 ali več otrok enega ali drugega spola, se morejo take šole po zakonu razdeliti v dve ali pa se uvede namesto dnevnega pouka petih učnih ur pouk v dveh skupinah po tri in tri ure (Sdoppiamento). Za razdeljene razrede je določena nagrada 800 L. letno, ki se plačuje mesečno v desetinkah supplementom, drugemu učiteljsstvu pa v dveh polletnih obrokih (za čas od 1. januarja do 30. junija in od 1. julija do 31. decembra). Kdor pa uvede razdelitev brez pooblastila šolske oblasti, izgubi pravico do plačila. Razdelitev je treba vedno vprašati šolsko upravo potom didakt. ravnatelja.

V mešanih šolah je mogoče razdeliti v višjem ce-

čaju (IV. in V. leto) že tedaj, če je število otrok znašalo ves prvi šolski mesec 50 ali več otrok.

Koncerta v Renčah in Ajdovščini. Za božične praznike je naš pevski zbor nastopil v Renčah in v Ajdovščini (26. in 27. decembra). Oba koncerta sta se krasno obnesla tako v moralnem kot v gmočnem oziru. Občinstva je bilo od vseh strani ter je navdušeno sledilo umetniškemu izvajanju sporeda. Posebno v Ajdovščini je zbor dovršeno nastopil. Koncerta sta v zadoščenje zborovemu članstvu, ki je ta krat pokazalo ne le polno disciplino, ampak tudi največjo požrtvovalnost.

«Zajemljivo». «Mali list» je našel nekaj «zajemljivega» — da smo namreč omenili dijaški list «Naš glas», ki da je svobodomiseln. Pozabil pa je, da smo svojčas priporočali tudi — Kateheze. «Učiteljski list» mora biti po sili kapitalistično, liberalno in svobodomiselno glasililo. Kako bi se bilo sicer mogoče spotikati obenj!

Zaplemba. Št. 24 (15. dec.) U. l. je bila zaplenjena radi članka «V ozračju oprečnosti», ki je bil tendenciozen, žaljiv za narod in bi mogel motiti red.

† **Anton Stanislav Kalan.** 23. decembra pret. leta je po kratki in mučni bolezni v starosti 38. let umrl g. Anton Stanislav Kalan, brat did. ravn. Emila Kalana v Tolminu.

Pokojni je bil eden izmed najboljših članov našega pevskega zbora v prvih letih obstoja ter osebno znan med učiteljstvom. Bolezen mu je zabranila sodelovati pri zboru v zadnjem času.

O priliki zborovih pevskih vaj v božičnih praznikih je rajniku v spomin spregovoril nekaj presrečnih besed vodja zbora Srečko Kumar, zagotavlja, da bo rajniku zbor zapel žalostinko na grobu, kakor hitro nas privede pot v njegovo zemljo.

Spominja oč se pokojnika, želimo miru njegovi duši, užaloščenima očetu in bratu pa naše sožalje!

† **Marija Torkar.** Umrla je v Podbrdu mati naših tovarišic Julke in Olge Torkar, ki jima izrekamo sožalje ob tej težki izgubi.